

مکه، فروش و اجاره خانه‌های حرم مکه، خراج بر مزارع مکه، تقسیم اراضی مکه، و انتقال خاک و سنگ مکه. (ص ۷۵۰-۵۹۳)

همین مباحث در باب پنجم درباره حرم مدنی، ویژگی‌ها و امتیازات مدینه، فضیلت‌های مسجدالنبی، ویژگی‌های کوه اُحُد، زیارت مسجد قبا، زیارت قبور بقیع و مرقد نبوی از دیدگاه حدیثی و فقهی طرح شده است. (ص ۷۵۱-۹۰۷)

این کتاب در دو جلد در ۹۸۴ صفحه به زبان عربی در قطع وزیری به سال ۱۴۲۹ق. به اهتمام مؤسسه الریان بیروت منتشر شده است.

علی احمدی میرآقا

احلال ← تحلل

احمد بن اقبال قزوینی: از دانشوران

و قاریان ایرانی مکه

ابوالعباس احمد بن عمر^۱ اقبال^۲ یا ابوالعباس بن ابی‌عمر معروف به قزوینی مکی در جمادی الآخره سال ۶۳۹ق. زاده شد.^۳ به رغم تصریح منابع به شهرت قزوینی، گزارشی از

نماز پیامبر در اطراف کعبه، پیوند حجر اسماعیل و کعبه، حدود طواف کعبه، طهارت در طواف کعبه، ویژگی‌های رکن و مقام ابراهیم، استلام رکن یمانی و رکن حجرالاسود، فضیلت‌های مُلتَزَم، نگاه به کعبه، ویژگی‌ها و مناسک آب زمزم و برکات و آثار معنوی آن. چنان‌که از مباحث این باب و دیگر ابواب پیدا است، نویسنده همراه یادکرد مناسک و فروع فقهی، جنبه‌های فضایی، میراث تاریخی و آداب اخلاقی مربوط به هر موضوع را نیز یاد می‌کند. (ص ۴۱۷-۵۳۵) از این رو، در باب سوم در کنار بیان احکام، مناسک و ویژگی‌های مسجدالحرام، به تفصیل از حدود و تفاوت‌های حرم مکی و مدنی (ص ۵۳۷-۵۶۲)، فضیلت‌های نماز و دو چندان شدن پاداش کارهای نیک در مسجدالحرام سخن گفته (ص ۵۷۷-۵۹۱) و به بیان فروعی خاص چون احکام نذر سفر بیت الله الحرام و تبیین مفهوم نذر نیز پرداخته است. (ص ۵۶۷-۵۷۵)

باب چهارم در چهار فصل، شرحی تحلیلی از احکام و حرمت مکه و حرم مکی در فقه اسلامی ارائه می‌دهد. مباحث این باب در این قلمرو هستند: نام‌های مکه در قرآن، اقامه حدود در مکه، قصاص و قتال در مکه، بَغی و بُغات، حمل سلاح در مکه، پای نهادن مشرکان در حرم مکی، صید در حرم مکی، قطع درخت در

۱. تاریخ نجر عدن، ص ۱۱، ۴۳.

۲. العقد الثمین، ج ۳، ص ۱۸.

۳. السلوک، ج ۲، ص ۴۲۸؛ العقد الثمین، ج ۳، ص ۱۸.

شکسته وصف کرده است.^۵ فآسی بر پایه این گزارش، عمر وی را ۷۰ سال یا بیشتر دانسته و بر این باور است که او تا سال ۷۲۰ق. زنده بوده است.^۶ پذیرش این ادعا از آن جهت جای درنگ دارد که با توجه به ولادت ابوالعباس در ۳۹ق. سن او در سال ۷۲۰ق. افزون بر ۸۰ سال می شده است.^۷ درباره وی گفته اند کم نظیر است کسی که به اندازه او، در اقراء (آموزش قرائت) صبر و حوصله ورزیده باشد.^۸

◀ منابع

تاریخ نغر عدن: عبدالله طیب بن عبدالله ابومخرمه (م. ۹۴۸ق.)، لیسن، مطبعة بریل، ۱۹۳۶م. السلوک فی طبقات العلماء و الملوک: محمد بن یوسف الجندی (م. ۷۳۲ق.)، به کوشش محمد الحوالی، صنعا، مكتبة الارشاد، ۱۴۱۶ق. العقد الثمین فی تاریخ البلد الامین: محمد الفأسی (م. ۸۳۲ق.)، به کوشش فؤاد سیر، مصر، الرساله، ۱۴۰۶ق. میقات حج: تهران، حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت.

سید جعفر جوادی

محل ولادت او در دست نیست. وی پس از عزیمت به مکه همراه پدر خویش، سال‌ها در آنجا اقامت گزید. او نزد برخی دانشوران این شهر همچون ابن عساکر (م. ۵۷۱ق.)، عزالدین فاروئی (م. ۶۹۴ق.)، ابوالفضل مریسی (م. ۶۵۵ق.) و دلاصی (م. ۶۹۴ق.) دانشش آموخت.^۱ سپس ضمن مهاجرت به یمن، شهر عدن را موطن خویش برگزید و گویا تا پایان عمرش در همان شهر زیست.^۲ در منابع، به زمان این مهاجرت اشاره نشده است.

مقام علمی ابوالعباس و به ویژه چیره‌دستی وی در تفسیر، حدیث و دانش قرائت سبب شد تا جویندگان دانش با حضور در آن شهر، نزد وی به فراگیری این علوم در مسجد سماع پردازند؛ مسجدی که به دلیل فراوانی استماع کتب در آن، به این نام خوانده می‌شد. دلاصی ضمن شعری دیگران را در دانش نزد او فقیر شمرده است.^۳ جندی، از مورخان سده هفتم و هشتم ق. که منظومه حاجیه و کتاب تفسیر الوسیط واحدی را نزد وی آموخت، از اهتمام او در تلاوت قرآن یاد کرده است.^۴

از زمان درگذشت او گزارشی در دست نیست. جندی هنگام ترک عدن، وی را پیر و

۱. السلوک، ج ۲، ص ۴۲۸؛ العقد الثمین، ج ۳، ص ۱۸؛ تاریخ نغر عدن، ص ۱۱، ۴۳.
 ۲. السلوک، ج ۲، ص ۴۲۸؛ العقد الثمین، ج ۳، ص ۱۸.
 ۳. السلوک، ج ۲، ص ۴۲۸.
 ۴. السلوک، ج ۲، ص ۴۲۸؛ تاریخ نغر عدن، ص ۱۱-۱۲، ۴۳-۴۴.

۵. السلوک، ج ۲، ص ۴۲۸.
 ۶. العقد الثمین، ج ۳، ص ۱۸-۱۹.
 ۷. تاریخ نغر عدن، ج ۲، ص ۱۱.
 ۸. العقد الثمین، ج ۳، ص ۱۸؛ میقات حج، ش ۱۱، ص ۱۱۲، «نقش ایرانیان در حرمین شریفین».